

Hanne Bogen

Mediebransjens kompetansebehov

En forprosjektrapport

Hanne Bogen

Mediebransjens kompetansebehov

En forprosjektrapport

© Forskningsstiftelsen Fafo 1997
ISSN 0804-5135

Innhold

1 Innledning	5
Om rapportens oppbygning	7
2 Videregående opplæring og Reform 94	8
Grunnkursstrukturen	8
Lærlingordningen	10
Sluttkompetanser	11
Fleksibiliteten i Reform 94	11
Nye grunnkurs?	12
3 Sentrale organer i utdanningspolitikken	13
4 Litt om mediefagets forhistorie og dagens mediefaglige tilbud	14
5 Kompetansebehovet i mediebransjene	17
Utfordringer for mediebransjene	17
Mediebransjenes synspunkter på et grunnkurs i mediefag	18
6 Avslutning	22
Hva må gjøres?	24
Referanser	26

1 Innledning¹

Våren 1996 etablerte mediebransjen et eget utdanningsråd, *Mediabransjenes Fagråd*. Dette rådets hovedoppgave er å se på de *utdanningspolitiske* utfordringer mediebransjene står overfor. Fagrådet ønsker blant annet å bidra til en styrking av mediefagenes rolle innenfor de offentlige utdanningsinstitusjonene og en koordinering av de medierettede utdanningstilbudene, slik at utdanningsveier og karrierestiger innenfor mediebransjene tydeliggjøres.

Bak initiativet til Fagrådet står en rekke ulike grupper og bransjer som har medier som felles grunnlag. Fagrådet har fått en bred sammensetning og omfatter representanter fra enkeltbransjer innen de medierettede bransjene² som aviser, radio og TV, nærradioene, reklamebransjen, grafisk industri og forlag, ukepresse og fagblader.

Etableringen av Mediabransjenes Fagråd er uttrykk for at de medierettede bransjene nå klarere enn tidligere ser at bransjene står overfor flere *felles utfordringer* i forhold til kompetansebehovet, blant annet fordi den teknologiske utviklingen har medført at en rekke arbeidsfunksjoner innen bransjene er blitt *sterkere integrert* enn tidligere. De arbeidsfunksjoner og enkeltbransjer som tidligere ble ansett som teknisk og arbeidsmessig forskjellige, oppfattes nå i større grad å ha en rekke *fellesnevner*, i hovedsak drevet frem av den digitale teknologiutviklingen. De enkelte underbransjer innen mediebransjene oppfatter seg derfor også *innad* som mer samlet enn tidligere og ønsker å markere dette *utad* ved å stå sammen om en rekke utdanningsrettede tiltak.

Mediabransjenes Fagråd organiserer arbeidsgiversiden innen mediebransjene; arbeidstakerorganisasjonene er altså ikke representert i dette rådet.

Norske Avisers Landsforening (NAL) tok på vegne av Mediabransjenes Fagråd kontakt med Fafo våren 1996 med forespørsel om å utrede bransjenes behov for et utdanningstilbud innen mediefag på videregående skoles nivå og mer konkret mulighetene for etablering av et grunnkurs og en studieretning innen mediefag. Oppgaven for Fafo var dels å se på de ulike underbransjenes vurderinger av eget kompetansebehov på videregående skoles nivå, dels vurdere hvorvidt etablering av et grunnkurs kunne avhjelpe en del av de kompetansebehov som avdekket. Videre skulle man vurdere om det er realistisk å etablere et grunnkurs i medier og kommunikasjon,³ gitt de rammer et slikt grunnkurs må fungere innenfor. I denne sammenheng blir en nærmere presentasjon av hovedelementene i utdanningsreformen for videregående opplæring, Reform 94, viktig.⁴

Bak forespørselen om å utrede mulighetene for å etablere et grunnkurs innen mediefag, ligger den oppfatning i mediebransjene at en ny studieretning rettet mot fagene i bransjene kan fungere som en plattform for ulike medieutdaninger. Grunnkurset bør altså kunne rette seg mot et bredt spekter av

¹ Jeg takker Jens Grøgaard ved Fafo for nyttige kommentarer til tidligere utkast av rapporten.

² Om man skal benytte betegnelsen mediebransjen (i entall) om alle medierettede næringer eller om det er riktige å som mediebransjene (i flertall), kan diskuteres. Fagrådet har selv valgt å legge vekt på at det er snakk om flere bransjer ved å kalle organisasjonen Mediabransjenes Fagråd. Dermed får man også frem at det er forskjeller mellom de medierettede næringene. Vårt prosjekt har ikke anledning til å gå inn på en grundigere drøfting av hvor enhetlige eller forskjellige de enkelte medierettede næringene er, men peker på noen utviklingstrekk.

³ Medier og kommunikasjon er den foreløpige tittelen på et mulig mediefag; dermed understreker man det kommunikative aspektet ved et slikt fag.

⁴ Reformen for videregående opplæring som trådte i kraft i 1994.

medierettede fag og bør både omfatte fag som sikter mot generell studiekompetanse og mer yrkesrettede fag.

Etableringen av Mediabransjenes Fagråd har klarere synliggjort mediebransjenes størrelse i norsk arbeids- og næringsliv. Det er beregnet at bransjene i dag samlet sett rangerer som den tredje største etter sysselsettingsvolum og den femte største etter produksjonsverdi.⁵ Mens mange av de andre store bransjene og fagområdene i norsk arbeidsliv har et opplæringstilbud på videregående skoles nivå i form av en egen studieretning, er ikke dette tilfelle for mediebransjene. Av den grunn er man i mediebransjene engstelige for at ungdom, når de starter sin yrkesmessige orientering ved overgangen til videregående skole,⁶ ikke i tilstrekkelig grad får øye på mediebransjene som et mulig yrkesvalg.

Prosjektet skulle ikke komme med en anbefaling om at et grunnkurs innen mediefag bør opprettes, men vurdere interessen for et slikt fag i bransjene, og dersom denne interessen er tilstede, vurdere mulighetene for at et slikt fag kan etableres.

Det ligger ikke i prosjektets mandat å kartlegge dagens medierettede opplæringstilbud på videregående skoles nivå. Vi finner det likevel nødvendig å si noe om dette for å sette dagens offentlige opplæringstilbud innen mediefag inn i sin rette sammenheng.

Prosjektet skal heller ikke angi hva innholdet i et eventuelt mediefag skal være; til det trengs en grundigere kartlegging av mediebransjenes kompetansebehov enn vi har hatt anledning til å foreta og ikke minst et nærmere studium av innholdet i dagens mediefaglige tilbud på dette skolenivået.

Prosjektet skulle altså konsentrere seg om kompetansebehovet på *videregående skoles nivå*. En slik avgrensning er likevel forenlig med at det også er et kompetansehevingsbehov i mediebransjene på høyere utdanningsnivåer. Man er dessuten av den oppfatning at en styrking av de medierettede fagene på videregående skoles nivå, kan bidra til å forbedre utdanningen på høyere nivåer fordi videregående opplæring kan fungere som grunnutdanning.

Rapportens datagrunnlag er informantintervjuer med representanter for de respektive bransjer innen media (radio og TV, grafisk industri, aviser, reklame), i enkelte bransjer både på arbeidsgiver og arbeidstakersiden. Utdanningsmyndighetene, representert ved Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, har også vært kontaktet. Likeledes har vi kontaktet personer som har arbeidet med problemstillinger som relaterer seg til prosjektet, for eksempel personer som har stått sentralt i utarbeidelsen av de medierettede tilbud som i dag finnes i videregående skole, som var aktivt med da grunnkursstrukturen ble lagt eller som i dag står sentralt i fagopplæringssystemet. Dessuten har vi trukket inn foreliggende litteratur og dokumenter som belyser mediebransjenes utdanningsprofil og kompetansebehov.

Prosjektet har hatt en referansegruppe bestående av representanter for de største enkeltbransjene innen media. Hensikten med denne referansegruppen har vært å skaffe til veie informasjon om mediebransjenes kompetansebehov; denne gruppen har derfor vært en av våre viktigste informasjonskilder. Vi takker for at tid og materiale er stilt til rådighet.

Innenfor prosjektets tidsramme på to måneder har det ikke vært anledning til å foreta grundige analyser. Vi har vært henvist til den kunnskap om bransjene våre informanter har besittet, enten formidlet oss gjennom samtaler eller i form av skriftlig materiale. Prosjektets tidsramme har begrenset mulighetene for å forfølge enkelte problemstillinger som vi ville ønsket å utdype, blant annet fordi det i løpet av prosjektet har vært vanskelig å få kontakt med mange sentrale personer.

⁵ Se prosjektskissen «Forprosjekt om mediebransjens kompetansebehov», Fafo, september 1996.

⁶ Hvor halvparten av elevene i dag velger en yrkesfaglig studieretning og slik sett begynner sin yrkesorientering allerede ved 15-års alder.

Om rapportens oppbygning

Et grunnkurs innen mediefag vil måtte fungere innenfor rammene av dagens videregående utdanningssystem, det vil si innenfor de rammer som settes av Reform 94. Derfor blir det spesielt viktig å se nærmere på disse rammene. I kapittel 2 går vi inn på noen av elementene i dagens videregående utdanningssystem, spesielt de elementene som har relevans for vår problemstilling. Vi går også inn på noen av de viktigste elementene i fagopplæringssystemet, siden et mulig grunnkurs i mediefag også bør rette seg mot fag innenfor denne opplæringsordningen.

I kapittel 3 presenterer vi noen sentrale organer i utdanningspolitikken, med særlig vekt på Rådet for fagopplæring i arbeidslivet (RFA), siden dette organet spiller en viktig rolle i fagopplæringsystemet.

Mediebransjene har også tidligere forsøkt å etablere et mediefag, i forbindelse med at grunnkursstrukturen i Reform 94 ble lagt. Den gang fikk faget ikke tilstrekkelig støtte i viktige fora. Vi har forsøkt å finne ut hvorfor dette initiativet strandet. Kapittel 4 gir en kort historisk rekonstruksjon her. Vi kommer også litt inn på dagens mediefaglige tilbud på videregående skoles nivå.

I kapittel 5 tar vi for oss kompetansebehovet i mediebransjene, slik våre informanter oppfatter det. Hensikten er å vurdere om et mulig grunnkurs i mediefag kan imøtekomme et opplevd kompetansebehov i bransjene. Vi har ikke hatt anledning til å foreta en grundig kartlegging av kompetansebehovet, bare formidle et første inntrykk av de vurderinger sentrale representanter i mediebransjene gir. Kapittel 6 sammenfatter en del av resultatene i de foregående kapitlene.

2 Videregående opplæring og Reform 94

Det kan være nyttig å gå nærmere inn på noen av de viktigste elementene i Reform 94, siden etableringen av et mulig grunnkurs innen mediefag vil koble seg på denne reformen og derfor vil måtte ta hensyn de grunnleggende elementene i den. Vi presenterer dermed også noen *begreper* som kan være viktig å ha i bakhodet videre i rapporten.

Grunnkursstrukturen

Reformen for videregående opplæring, Reform 94, ble vedtatt i 1993. Stortinget hadde forut for dette vedtatt at antall grunnkurs skulle reduseres fra over 100 til 13. Reformen trådte i kraft høsten 1994. De 13 grunnkursene er første trinn innenfor 13 *studieretninger*.⁷

Den videregående opplæringen reguleres av to lover, henholdsvis Lov om videregående opplæring (LVO) og Lov om fagopplæring i arbeidslivet (LFA). De enkelte fag er plassert under og regulert av en av de to lovene. Partene i arbeidslivet har stor innflytelse over fagopplæringen i arbeidslivet og de fagene som er plassert under LFA. LVO regulerer normalt de allmenndannende fagene, mens LFA regulerer yrkesrettede fag.

Den videregående opplæringen strekker seg normalt over tre år for fag under LVO: grunnkurs, videregående kurs 1 (VK1) og videregående kurs 2 (VK2). For dem som velger fag under LFA, tar opplæringen 4 år: grunnkurs, VK1 og opplæring i bedrift i form av lærlingordningen, som normalt strekker seg over to år.⁸ Fagopplæring, altså opplæring i fag som er plassert under LFA, resulterer i et *svennebrev eller fagbrev*.

Hvorvidt et fag er plassert under LVO eller LFA, har for det første sammenheng med om siste del av opplæringen er best tjent med å være basert i skole eller bedrift, det vil si om opplæringen bør skje i en skolesituasjon eller ved utplassering i arbeidslivet i form av en *lærlingkontrakt*; dernest om det er *realistisk* at det blir opprettet lærlingplasser i det aktuelle faget. Dersom bedriftene innen det aktuelle fagområdet av ulike grunner ikke ser seg i stand til å opprette lærlingplasser, har det heller ingen hensikt å plassere faget under LFA; faget vil da i stedet bli plassert under LVO og resultere i «annen yrkeskompetanse».

Fagopplæring, fagene under LFA, er i utgangspunktet *yrkesrettede* fag. Det innebærer at opplæringen skal kunne resultere i en fullverdig *fagutdanning*, en utdanning som skal kunne gi arbeid etter endt videregående skole (f.eks. snekker, rørlegger, murer, sjåfør, men også nye fag som omsorgsarbeider og flytekniske fag). Det er ingenting i veien for å fortsette opplæringen, i form av fagspesialiseringer eller høyskoler,⁹ men utdanning utover videregående skoles nivå skal ikke være noen betingelse for at

⁷ Studieretning betegner alle trinnene i det videregående utdanningssystemet, mens grunnkurset bare utgjør det første året. Grunnkurset er altså starten på én av de 13 studieretningene.

⁸ Dersom det viser seg umulig å skaffe lærlingplass, kan det opprettes VK2-plasser som erstatning for bedriftsopplæringen. Opplæringen strekker seg da over tre i stedet for fire år.

⁹ Det har vært en intensjon i Reform 94 at flere skal kunne velge høyere utdanning. Derfor har man også gjort det lettere for personer med yrkeskompetanse (fagbrev eller annen yrkeskompetanse) å skaffe seg studiekompetanse; se under.

arbeidslivet finner en kvalifisert til å gjøre en jobb. Dersom det er lite realistisk at arbeidsgiver vil ansette en person med bare videregående skole, slik at det i praksis forutsettes og ønskes *mer* utdanning for å utøve et yrke, er det et spørsmål om faget egner seg for fagopplæring. Fagene kan i så fall plasseres under LVO og gis såkalt «annen yrkeskompetanse».

Siden videregående opplæring under Reform 94 tar minst tre år (fire år for dem som velger fag under LFA), har reformen ennå ikke hatt noen gjennomkjøring. De første reformelevene avslutter sin opplæring våren 1997; de som har valgt fagopplæring og fått lærlingplass, først våren 1998.

Grunnkursene var forut for Reform 94 strukturert slik at spesialiseringen innen det enkelte fag startet tidlig, allerede på grunnkursnivå. Med Reform 94 ble fagene samlet i *hovedgrupper*, hvorav 11 grunnkurs inneholder yrkesrettede fag, det vil si fag under LFA. Grunnkursene er nå *brede* og inneholder en større allmennfaglig del enn tidligere; spesialiseringen til de enkelte fag kommer først på senere nivåer (VK1 og VK2/bedriftsopplæring). Det er i dag om lag 80 VK1-kurs og 180 VK2-kurs/bedriftsopplæring. De fleste utdanningsretningene over VK1-nivå er plassert under LFA.

Motivet for å gjøre grunnkursene bredere, var blant annet den tanke at bredde i startopplæringen letter mulighetene for omskolering for eksempel ved omstruktureringer i næringslivet (St.meld. nr 33 1991-92: 26): Man slipper å begynne helt på nytt i sin yrkesopplæring. Dette synet var igjen begrunnet i at spesialiseringen av fagene var kommet vel langt. Mange fag lå svært nær hverandre; det var ofte bare navnet på fagene som skilte dem. Men til grunn for dette synet lå nok også den vurdering at *generalistkompetanse* blir stadig viktigere i arbeidslivet. Ikke minst har revolusjonen i informasjonsteknologien ført til at mange fag som tidligere var svært forskjellige, i dag inneholder komponenter som er *felles* for fagene. De allmenndannende fagene har dessuten som nevnt fått en større plass enn tidligere, ut fra det syn at fag som språk, matematikk, samfunnslære er viktige også i en yrkesrettet sammenheng, ikke bare innenfor de studieretningene som gir studiekompetanse. Man kan derfor si at dagens ordning legger mer vekt på generalistkompetanse både av allmennrettet og yrkesfaglig karakter innenfor de yrkesrettede fagene.¹⁰

En annen fordel ved å gjøre grunnkursene bredere og med et større innslag av allmennfag, er at omvalg blir lettere for elevene. Dels kan elevene utsette det konkrete yrkesvalget; de slipper å velge allerede første året, men må orientere seg etter hovedretning, avhengig av hvilket grunnkurs de søker seg inn på. Dels blir det lettere å skaffe seg studiekompetanse dersom man etter endt opplæring finner ut at man likevel ønsker å gå videre til universitets- og høyskolesystemet.

Men endringene har sin *pris*. En del vil mene at spesialiseringen i dag starter for sent. Grunnkursstrukturen er i dag i hovedsak organisert omkring hovednæringer eller hovedyrkesgrupper. De respektive bransjer *synes* å ha fått sine grunnkurs: Helse- og sosialsektoren har fått en studieretning for helse- og sosialfag, prosessindustrien har fått en studieretning innen kjemi- og prosessfag, bygg- og anleggsbransjen har hele tre relevante studieretninger (byggfag, tekniske byggfag, trearbeidsfag). Det blir imidlertid påpekt i KUF at utdanningstilbudene ikke ensidig er bygget opp omkring de ulike bransjenes umiddelbare kompetansebehov. Grunnkursstrukturen skal også speile *fremtidens* yrkes- og næringsstruktur der bransjer som har fremtidig behov for arbeidskraft spesielt tilgodeses. Det skulle blant annet innebære at de tjenesteytende næringene bør gis større plass siden disse i dag har større sysselsettingspotensiale enn tradisjonell industri og håndverk. Det er uklart om dagens utdanningstilbud er fremtidsrettet i denne forstand eller om fortidens yrkes- og næringsstruktur fremdeles har stor plass i det videregående utdanningssystemet.

Hvorvidt den endelige utformingen av grunnkursstrukturen er bygget opp omkring bransjer, kan nok diskuteres. Vel så mye som bransjer, er det *yrkesgrupper* som er fellesnevneren; yrkesgrupper kan som kjent finne sin plass på tvers av bransjene. Ofte kan imidlertid yrkesgrupper nesten utelukkende

¹⁰ En ytterligere begrunnelse for å gjøre grunnkursene bredere, var for å sikre et landsdekkende tilbud: Når opplæringen på grunnkursnivå er mindre fagspesifikk, blir det også lettere for fylkeskommunene å tilby alle, uavhengig av bosted, grunnkurs.

være lokalisert i én bransje eller sektor, for eksempel helse- og sosialarbeidere. Elektrikere kan imidlertid også ha sitt arbeid der. Tilsvarende arbeider ikke alle sjåfører i transportbransjen.

De fleste studieretningene kan plasseres etter hovednæringer eller hovedyrkesgrupper. Formgivingsfaget kan det imidlertid være vanskeligere å plassere i en slik sammenheng. Det omfatter et bredt spekter av næringer (i dette tilfellet håndverk) og har slik sett ikke er like klar profil som de andre studieretningene; fellesnevneren er vel kanskje nettopp *form*.

Grunnkursstrukturene er altså organisert dels omkring næringer, dels omkring yrkesgrupper, men i liten grad omkring oppgavefordelingen i den enkelte bedrift. Dermed er for eksempel mekaniske fag og merkantile fag plassert innen forskjellige studieretninger. Man forutsetter at ungdom i hovedsak vet hvilken yrkesretning de ønsker å orientere seg mot når de starter sin videregående opplæring, om man for eksempel vil bli kontormedarbeider eller sjåfør og at man velger grunnkurs deretter. Man antar videre at ungdom hovedsakelig orienterer sitt yrkesvalg etter hvilken *jobbfunksjon* man vil utføre i sitt yrkesliv (f.eks. kokk), ikke etter hvilken type bedrift man kommer til å arbeide i (f.eks. restaurant, som inneholder flere jobbfunksjoner enn kokkarbeidet, f.eks. regnskapsfører, innkjøpsjef, servitør osv.). Velger man sjåføreryrket, ønsker man primært å bli sjåfør; det er mindre viktig hva slags firma eller næring man er sjåfør i (man *må* ikke kjøre øl). Samme grunnkursstruktur vil dermed ikke dekke hele spekteret av yrkesgrupper som et firma kan tenkes å benytte; tvert i mot vil de ulike yrkesgruppene ha *sine* respektive studieretninger å velge i. Valg av grunnkurs vil dermed legge føringer for de videre valgene.

Lærlingordningen

Lærlingordningen spiller en spesielt viktig rolle i det nye utdanningssystemet. Det er i reformen nedfelt en målsetting om at en tredjedel av årskullene skal tilbys opplæring i bedrift, gjennom lærlingordningen. Det vil si at om lag 20 000 nye lærlingplasser må skaffes til veie hvert år. Lærlingordningen (bedriftsutplassering) gjelder de fag som er lagt under LFA. Gjennom den toårige utplasseringen i bedrift får eleven en mer praktisk rettet opplæring enn dersom opplæringen foregikk i skole. Bedriften må organisere en strukturert opplæring for eleven eller lærlingen i tråd med fagplanene for det aktuelle faget. Det har vært antatt at bedriftsopplæring gir en mer realistisk opplærings situasjon enn skoleopplæring, særlig for de mer teknisk rettede fagene. Skolene kan sjelden, blant annet av økonomiske grunner, være oppdaterte med hensyn til maskineri og teknologi. Videre kan bedriftsopplæring gi de unge en mer realistisk oppfatning av hvilke rettigheter og plikter som ligger i arbeidstakerrollen.

Det er forutsatt at om lag halvparten av elevens arbeidstid skal bestå i opplæring, den andre halvparten i verdiskaping, det vil si reelt arbeid for bedriften. I første del av lærlingperioden vil mye av tiden gå med til opplæring; etterhvert vil lærlingen kunne utføre mer og mer selvstendig arbeid med basis i den forutgående opplæringen. Lærlingen får samme lønn i hele utplasseringsperioden, tilsvarende om lag 50 prosent av tarifflønn for fagarbeidere. Til gjengjeld får bedriften offentlig støtte, kr. 68 000 fordelt over de to årene.

Dersom man ønsker å legge fag inn under fagopplæringsloven, enten alle fagene under en grunnkursstruktur eller noen av dem, må man også forutsette at det er mulig å opprette lærlingplasser i fagene. Ikke bare noen lærlingplasser, men plasser til alle elevene som har valgt det aktuelle faget. Dersom lærlingplasser ikke er aktuelt, har det heller ingen hensikt å legge faget inn under LFA.

Samtidig er det verdt å merke seg at det trolig er mest realistisk å få støtte for nye fag som legges under LFA, fordi utdanningsmyndighetene vil bestrebe seg på å nå målsettingen om lærlingplasser til en tredjedel av årskullene. Høsten 1996 viste det seg vanskelig å nå denne målsettingen. Enten må utdanningsmyndighetene nedjustere sine målsettinger, eller de må aktivt stimulere opprettelse av flere

lærlingplasser, slik at målsettingen kan nås de påfølgende år. Mye kan derfor tyde på at nye fag som av ulike grunner *ikke* egner seg for fagopplæring og som derfor legges under LVO, vil ha dårligere sjansen enn fag som kan tilpasses fagopplæringssystemet.

Sluttkompetanser

Det finnes tre typer *sluttkompetanse* ved fullføring av videregående opplæring:

- generell studiekompetanse, som gir rett til å gå videre til universitet og høyskole rett etter avsluttet videregående skole (fag under LVO)
- svennebrev eller fagbrev, som gjelder fag under fagopplæringsloven (LFA)
- annen yrkeskompetanse, som hverken gir fagbrev eller direkte studiekompetanse (f.eks. formgivingsfagene strikking og veving, tekstiltrykk og broderi under grunnkursstrukturen formgivingsfag som er yrkesrettede fag under LVO)

Innenfor de fleste grunnkursstrukturer eller studieretninger (som kan sammenliknes med en vifte av fag) kan det *både* finnes fag på sluttkompetansenivå som er plassert under LVO og fag under LFA. Innenfor grunnkursstrukturen (studieretningen) allmenne, økonomiske og administrative fag er for eksempel to fag (allmenne fag og økonomiske og administrative fag) plassert under LVO, mens de øvrige tre fagene er plassert under LFA. Innen studieretningen for byggfag er alle de 16 spesialiseringene lagt under LFA. To av grunnkursene (studieretningene) inneholder bare spesialiseringer som leder til generell studiekompetanse (Musikk, dans, drama og Idrettsfag), mens de øvrige ti studieretningene inneholder en *blanding* av fag som gir generell studiekompetanse, annen yrkeskompetanse eller fagbrev.

Fleksibiliteten i Reform 94

Reform 94 er en *fleksibel* reform i den forstand at selv om man velger fag som ikke gir studiekompetanse, kan man på flere trinn *omprogrammere* sin opplæring i retning av studiekompetanse. Man kan, etter å ha gått grunnkurs og VK1 innenfor et fag som normalt skulle ende i fagbrev, hoppe av og i stedet velge en *allmennfaglig påbygning* (et eget VK2-kurs) i stedet for å forsette den opprinnelig planlagte yrkesutdanningen. Dermed vil man etter tre år få generell studiekompetanse på linje med dem som valgte allmenne fag. Denne muligheten for omprogrammering av utdanningsløpet gjelder *alle* fag.

Dersom man først etter avsluttet yrkesopplæring finner ut at man likevel ønsker mulighet til å gå videre til universitets- og høyskolesystemet, kan man ta en allmennfaglig påbygning *etter* at den yrkesrettede opplæringen er avsluttet. Den totale opplæringstiden forlenges da med ett år.

I Tyskland, som er det landet som har det mest utbygde fagopplæringssystemet, tar om lag 70 prosent av hvert årskull fagbrev (Karlsen 1991:9). Svært mange går videre til universitets- og høyskolesystemet *etter* avlagt fagbrev. En praktisk rettet opplæringsbakgrunn oppfattes som nyttig også for de høyere utdanningsnivåene.

Den fleksibiliteten som er innebygget i forhold til valg av studiekompetanse eller yrkeskompetanse, er imidlertid *ikke* bygget inn i valg av studieretning. Når man har startet på ett grunnkurs innenfor én studieretning, skal man normalt velge spesialiseringer (VK1, VK2/bedriftsopplæring) som ligger *innenfor* denne studieretningen, ikke hoppe fra grunnkurs innen én studieretning til VK1 innenfor en annen studieretning. Slike *kryssløp* er normalt ikke godtatt. Man kan med andre ord ikke sette sammen

en fagmeny etter eget forgodtbefinnende. Når man velger et grunnkurs, er det altså også lagt føringer for hvilke fagvalg man senere kan gjøre.

Grunnen til at man har ønsket å unngå kryssløp, er for det første at hver av studieretningene allerede i dag er så brede at de bør kunne fange opp de fleste utdanningsønsker innenfor hver av studieretningene. Dessuten vurderer KUF det slik at dersom dagens struktur mykes opp og muliggjør større grad av kryssløp, forsvinner noe av poenget med få og brede grunnkurs.

Det er imidlertid åpnet for større grad av fleksibilitet i dag enn tidligere, i og med at grunnkursene er bredere og spesialiseringen skjer gradvis. Man behøver dermed ikke bestemme seg for hvilken sluttkompetanse man vil ende opp med allerede ved oppstart; yrkesvalget kan gradvis modnes etterhvert som man beveger seg oppover i strukturen (går fra grunnkurs, til VK1 og deretter til VK2/bedriftsopplæring).

En oppmykning i mulighetene for kryssløp *kunne* være en måte å styrke mediefagenes rolle i videregående skole. Det finnes allerede i dag en rekke fag med spesiell relevans for mediebransjene, men gjerne plassert innenfor ulike studieretninger (se kapittel 4). Ved å benytte de tilbud som i dag finnes, kunne det være mulig å sette sammen en fagmeny som i større grad imøtekommer ønsket om en medierettet kompetanse.

Nye grunnkurs?

Som nevnt vedtok Stortinget at det skulle opprettes 13 grunnkurs/studieretninger i Reform 94. Etter at reformen trådte i kraft, har det ikke blitt opprettet nye grunnkurs/studieretninger. Derimot har det blitt opprettet 41 nye lærefag, fag under LFA, det vil si spesialiseringer på nivået over VK1 (RFA 1996). Reformen er med andre ord fleksibel i den forstand at det er muligheter for å etablere nye fag; spørsmålet er om også selve grunnkursstrukturen kan endres, om nye studieretninger kan etableres.

Stortinget har vedtatt at Reform 94 skal evalueres. Samtidig med iverksettingen av reformen ble det også satt igang en evaluering i KUFs regi, den såkalte EVA som løper parallelt med gjennomføringen av reformen. Meningen med evalueringen er at eventuelle svakheter som avdekkes ved reformen, kan korrigeres underveis. Stortinget har senere vedtatt at *grunnkursstrukturen skal evalueres*, i likhet med hele reformen (Innst. S. nr. 163 1995-96). Foreløpig (per høsten 1996) er imidlertid ikke selve grunnkursstrukturen satt på dagsordenen i evalueringen.

3 Sentrale organer i utdanningspolitikken

Dersom målsettingen er å opprette et nytt grunnkurs innenfor mediefag, er det i hovedsak tre aktører som står sentralt:

- Stortinget, som trekker opp hovedretningslinjene for utdanningspolitikken, inkludert hovedretningslinjene i Reform 94. Innenfor Stortinget står Kirke- og undervisningskomiteen sentralt.
- KUF, som setter i verk Stortingets vedtak på utdanningssektoren og dermed omformer Stortingets mer generelle angivelser til praktisk politikk.
- RFA, som har hovedansvaret for de fag som er lagt under LFA. Rådet er i dag administrativt underlagt departementet, men *partene i arbeidslivet* på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden har hovedansvaret for fagenes utforming og praktiseringen av fagopplæringsloven. Arbeidslivspartene har majoriteten av medlemmene i rådet.

De fag som er lagt under LFA, er altså fag der *lærlingordningen* står sentralt. Dersom man går inn for at nye fag legges inn under denne loven, må man også vurdere det som realistisk at det kan opprettes lærlingplasser.

I vår sammenheng er det viktig å påpeke følgende: Stortinget har, i forbindelse med vedtaket om Reform 94, bestemt at hele reformen skal evalueres. KUF er igang med en slik evaluering (EVA), men ennå er ikke selve grunnkursstrukturen satt på dagsordenen. KUF avventer imidlertid en evaluering for å ta stilling til en eventuell endring av grunnkursstrukturen.

RFA ønsker at grunnkursstrukturen skal evalueres *så fort som mulig* og har ifølge rådets formann flere ganger tatt denne saken opp med ledelsen i KUF. RFA har foreløpig ikke gjort noen beslutninger om i hvilken retning en eventuell endring av grunnkursstrukturen vil gå. I følge telefonsamtale med rådets formann har mulighetene for et grunnkurs innen mediefag vært drøftet. Rådet vil nedsette flere arbeidsgrupper som vil se på en mulig endring av grunnkursstrukturen og andre spørsmål i tilknytning til Reform 94. Disse gruppene vil komme i gang våren 1997. Det sies for øvrig at man har en fremdriftsplan som innebærer at dersom grunnkursstrukturen endres og nye grunnkurs etableres, er målsettingen at disse skal være operative fra høsten 1998.

I RFA er man av den oppfatning, sikkert ikke uten grunn, at rådets syn vil veie tungt ved en eventuell endring av grunnkursstrukturen, særlig dersom de nye fagene legges inn under fagopplæringsloven. Dersom fagene *ikke* legges under denne loven (f.eks. fordi det ikke er realistisk at det kan skaffes lærlingplasser innen faget), med andre ord blir fag under LVO, vil ikke RFA spille en så sentral rolle i etableringen av fagene. Det er uklart hvilken rolle RFA vil spille dersom nye studieretninger får en fagsammensetningen med *blandede* sluttkompetanser, altså dersom noen fag legges under LFA, mens andre legges under LVO.

RFA har også tatt initiativ overfor KUF til å få lettet adgangen til å velge kryssløp, at man skal kunne velge fag innenfor *ulike* grunnkursstrukturer/studieretninger, for eksempel slik at man starter sin opplæring innenfor ett grunnkurs, for så å velge VK1 innenfor en annen studieretning. Dermed kan eleven i større grad foreta omvalg eller sette sammen utdanningsmenyer ut fra egne ønsker. Økt mulighet for kryssløp kan være en måte å imøtekomme de bransjer eller fag som mener at de i liten grad har blitt tilgodesett ved dagens grunnkursstruktur. Ved at det åpnes for kombinasjoner av utdanningsveier på tvers av studieretningene, kan man sy sammen en opplæring som i større grad enn i dag er tilpasset ulike bransjers og fags kompetansebehov.

4 Litt om mediefagets forhistorie og dagens mediefaglige tilbud

I forbindelse med etableringen av grunnkursstrukturen i Reform 94 i perioden 1992-93 ble det fra partene i arbeidslivet foreslått et mediefag. Stortinget vedtok først at det skulle være ni studieretninger; deretter åpnet man for fire nye (hvorav to allerede var fastlagt: Idrettsfag og Musikk, dans, drama). Det ble imidlertid votering om de siste kursretningene. To fag ble foreslått som det trettende og siste grunnkurset: tekniske byggfag og mediefag. I et møte mellom KUF og partene i arbeidslivet (NHO og LO) der det ble stemt over grunnkursstrukturen, fikk tekniske byggfag flest stemmer, med fem mot mediefagets fire. NHO gikk den gang inn for tekniske byggfag, mens LO gikk inn for et kommunikasjons- og mediefag. KUF stemte med NHO.

I følge referat fra møte i RFA (se referanselisten) synes det som om LO den gang gikk inn for et mediefag som var knyttet opp mot allmennfag og studiekompetanse, med andre ord ikke et rent yrkesrettet fag. Stortinget hadde imidlertid lagt som forutsetning at de siste nye grunnkursene skulle forbeholdes håndverk og industri. Blant annet av denne grunn stemte KUF med NHO, som hadde foreslått et håndverksfag, tekniske byggfag.

Det var særlig den grafiske bransjen som, som ut fra sitt syn på utviklingen innen de medierettede næringene, ivret for et mediefag.¹¹ Bakgrunnen var blant annet at de grafiske fag hadde mistet sitt grunnkurs ved omleggingen av grunnkursstrukturen (jf. samlingen av de mange grunnkursene under bredere studieretninger). Dessuten ble de grafiske fagene fordelt på to studieretninger, henholdsvis Formgivingsfag og Mekaniske fag. Særlig ble plasseringen av deler av de grafiske fagene under Formgivingsfag oppfattet som uheldig. Grunnkursstrukturen Formgivingsfag ble i stor grad et oppsamlingsfag for en rekke håndverksfag, mange av dem svært små (alt fra samisk håndverk, blomsterdekoratør og frisør til fotografi og grafiske fag). Grunnkurset ble tilsvarende bredt, og slik den grafiske bransjen oppfattet det, svært utvannet. Mens man tidligere hadde hatt et eget grunnkurs, var man med Reform 94 i en situasjon der de grafiske fag nærmest forsvant, eller i det minste ble mindre synlige i tilbudsstrukturen. Selve faginnholdet oppfattet man altså også som svært utvannet, særlig på grunnkursnivå. Riktig nok var bransjen klar over at de grafiske fagene var i en situasjon der det ikke var naturlig med et eget, landsdekkende grunnkurstilbud (Aftenposten 27.8.93), men med Reform 94 ble de grafiske fagene svært marginalisert.

Plasseringen av ett av de grafiske fagene under studieretningen for Formgivingsfag behøver imidlertid ikke bare være uheldig. Formgivingsfag har stor søkning, spesielt fra jenter. Det *kan* være at unge jenter er en ny, potensiell gruppe som de grafiske fagene og den grafiske bransjen kan rekruttere fra etter grunnkurs.

Den grafiske bransjen tok altså et initiativ overfor utdanningsmyndighetene om et nytt grunnkurs innen media og kommunikasjon med tittelen Form – Media – Kommunikasjon. Det ble blant annet pekt på *informasjonsteknologiens* betydning for den grafiske produksjonsprosessen og for informasjonsformidlingen og den rolle ulike medier ville komme til å spille i fremtiden (Grafiske bedrifter/Norsk grafisk forbund 1992). Det ble utarbeidet et forslag til grunnkurs som dels skulle imøtekomme den grafiske bransjens kompetansebehov, dels gi en mer utvidet medieforståelse. Skissen til

¹¹ Dette initiativet hadde støtte både fra arbeidstaker- og arbeidsgiversiden.

fagstruktur inneholdt temaer som 1) Form og funksjon, 2) Bilde, tekst og lyd, 3) Mediekunnskap, 4) Medieteknikk og informasjonsteknologi og 5) Kommunikasjon.

Grunnkurset var ikke ment å omfatte bare de yrkesrettede og mer tekniske fagene, men skulle dekke et bredt spekter av fag innenfor mediebransjen, som for eksempel reklame. Tanken var at faget måtte ha en bred plattform for å være mest mulig fremtidsrettet, særlig med tanke på sysselsettingspotensialet. Faget skulle derfor både omfatte fag som kunne resultere i generell studiekompetanse og fagbrev, eventuelt såkalt «annen yrkeskompetanse».

Det forslaget til mediefag som den gang ble lagt frem, blir av enkelte¹² karakterisert som for vidt, samtidig som det hadde liten oppslutning i mediebransjen selv; det var i første rekke den grafiske bransjen som støttet faget. mediebransjen fremsto den gang ikke som en samlet bransje med bred forståelse for viktigheten av et mediegrunnkurs og en egen studieretning. Faget møtte dessuten motstand fra journalistene, som ikke ønsket en yrkesrettet utdanning på videregående skoles nivå, men heller en allmennfaglig karrierevei gjennom universitets- og høyskolesystemet. Undervisningsministeren støttet journalistene i denne vurderingen.

En mulig grunn til at mediefaget tapte til fordel for tekniske byggfag, er at tekniske byggfag hadde mye større støtte i arbeidslivsorganisasjonene enn den i næringshistorisk sammenheng nyere mediebransjen. Mediebransjen synes å ha hatt få talerør inn i de besluttede organer. Samtidig ble kanskje den grafiske bransjen oppfattet som et bransje i tilbakegang, ikke minst på grunn av den teknologiske utviklingen.

En annen viktig grunn kan være at tekniske byggfag, som inneholder håndverksfag som rørleger, maler, blikkenslager, har tradisjon for å ta inn lærlinger, noe mediebransjen ikke har, bortsett fra i grafisk bransje. Med Reform 94s vektlegging av lærlingplasser, ble dette trolig et viktig premiss: De bransjer som kunne sannsynliggjøre at et visst antall lærlingplasser kunne opprettes, hadde sterkere kort på hånden enn de bransjer hvor denne opplæringsformen er mer fremmed.

Selv om mediebransjen den gang ikke fikk et eget grunnkurs, finnes det også i dag mediefaglige eller medierelaterte *tilbud* innenfor videregående skole. Det er to typer av slike tilbud. Vi gjør oppmerksom på at vi ikke har hatt anledning til å gå konkret inn på de enkelte tilbudene, dels fordi en slik analyse ikke er del av prosjektet, dels fordi det innenfor prosjektets korte tidsramme har vist seg vanskelig å få tak i personer som kunne gi nærmere opplysninger om de ulike tilbudene:

- 1 *Integrerte opplæringstilbud*, det vil si mediefaglig opplæring som er integrert i allmennfagundervisningen innenfor de enkelte studieretningene. Mens mediefag i de fleste andre europeiske land er organisert som yrkesrettede fag, er de i Norge i hovedsak integrert i den allmennfaglige delen av undervisningen, for eksempel innenfor norskfaget. Man har fra utdanningsmyndighetens side bevisst valgt en slik integreringsstrategi fordi man mener at *alle* bør ha en viss mediefaglig kompetanse, ikke bare dem som kommer til å arbeide innenfor mediebransjen. Dette har igjen sammenheng med det syn at vi alle utsettes for mediepåvirkning; vi bør altså alle ha en viss kompetanse på dette området, enten vi inngår i rollen som mediekonsumenter eller produsenter/avsendere av budskap.
- 2 *Separate opplæringstilbud*, mediefaglige tilbud som kan velges i tillegg til den ordinære undervisningen eller som utgjør egne fagretninger på VK1- og VK2-nivå, hovedsakelig innenfor studieretningene Allmenne, økonomiske og administrative fag og Formgivingsfag.

Innenfor den allmennfaglige spesialiseringen innen studieretningen for Allmenne, økonomiske og administrative fag finnes et mediefag blant de såkalte studieretningsfagene.¹³ Mediefaget er inndelt i fire moduler og utgjør totalt tjue timer over to år, dersom man velger alle modulene (fem timer per

¹² Både i KUF og innen mediebransjen selv.

¹³ Studieretningsfagene er dels valgfag, dels obligatoriske fag. Mediefaget er et valgfritt studieretningsfag.

modul). Faget har med andre ord et relativt beskjedent omfang. Innenfor den økonomiske og administrative spesialiseringen innen samme studieretning finnes dessuten et reklamefag og et markedsføringsfag. To viktige begrensninger gjelder imidlertid for mange av studieretningsfagene: Det kan bare velges av elever på den Allmenne, økonomisk og administrative studieretningen og det tilbys ikke av alle skoler.¹⁴ Selv om det altså er utarbeidet en fagplan for et mediefag, er ikke faget tilgjengelig for alle som kunne ønske å velge det. Det kunne kanskje være ønskelig at dette faget var valgbart også for andre enn elever på den allmennfaglige spesialiseringen og tilsvarende at reklamefaget og markedsføringsfaget også var tilgjengelig for andre enn dem som spesialiserer seg innenfor økonomiske og administrative fag.

Innenfor studieretningen Formgivingsfag finnes flere fagspesialiseringer som bør ha relevans for mediebransjen. Vi nevner særlig fagene fotografi, grafiker (førtrykk), tegning, form og farge (som blant annet har VK2-spesialiseringer innenfor henholdsvis tegning, form og farge og reklame, illustrasjon og design og som begge fører frem til såkalt «annen yrkeskompetanse»). I tillegg finnes faget grafisk trykk innen studieretningen for mekaniske fag. Vi har ikke hatt anledning til å gå nærmere inn på disse tilbudene i dette forprosjektet.

Innenfor den grafiske retningen under studieretningen Formgivingsfag finnes et såkalt nasjonalt valgfag med tittel «Grafisk formgivning», etablert i 1995. Den grafiske bransjen er av den oppfatning at dette tilleggsfaget gir et for begrenset faglig tilbud. Fra tilbudshold, det vil si fra utdanningsmyndighetenes side, har det i løpet av prosjektperioden ikke vært mulig å skaffe til veie nærmere opplysninger om dette valgfaget. Vi tar derfor forbehold om hva dette faget består i.

Det finnes altså allerede i dag mediefaglige tilbud innenfor videregående skole. Uansett om man ønsker å etablere et eget grunnkurs innen mediefag, er det viktig å studere nærmere det faglige *innholdet* i dagens tilbud. Noen av disse tilbudene har en allmenndannende, teoretisk innfallsvinkel til medier, andre en mer praktisk rettet innfallsvinkel, hvor redigering og tilrettelegging på skjerm er viktige ingredienser. Enkelte tilbud omfatter begge aspekter, for eksempel studieretningsfaget mediefag innenfor den allmennfaglige studieretningen. Hvorvidt eksisterende mediefaglige tilbud kan inngå som elementer i en eventuell fremtidig studieretning for mediefag, gjenstår å se. Slik situasjonen er i dag, er de medierettede tilbudene i videregående skole spredt på ulike studieretninger og spesialiseringer, noe som både kan gjøre det vanskelig for ungdom å nyttiggjøre seg tilbudet og få en samlet oversikt over det.

Det er for øvrig interessant å merke seg at flere av mediebransjene (TV, aviser) ikke benytter fotografer utdannet fra fotolinjen på videregående skole (som mer går i retning av kunstfoto og stillfoto), men benytter seg av egne fotoutdannelser, dels i privat regi, dels i form av internopplæring.¹⁵ Hvorvidt det fra mediebransjens side ville være ønskelig å integrere disse utdanningstypene i det offentlige, videregående utdanningssystemet eller om man er fornøyd med dagens situasjon, har ikke vært mulig å avklare. Dette synes foreløpig ikke å være en aktuell debatt i bransjen.

I tillegg til de nevnte tilbudene, skal det visstnok også finnes mediefaglige tilbud i *privat* regi som holder kurs som er godkjent innenfor det videregående skolesystemet. Det dreier seg her hovedsakelig om tilbud på den tekniske siden: redigering, behandling av lyd, tekst, bilde. Fremveksten av slike private tilbud skulle tyde på at det både fra bransjehold og blant ungdom er stor interesse for mediefaglige opplæringstilbud.

KUFs holdning synes å være at dersom et nytt mediefag skal opprettes, må *nye momenter* komme på banen i forhold til dem som ble trukket frem første gang mediefaget ble foreslått. Vi vil i avslutningskapitlet komme nærmere inn på dette poenget, om nye momenter gjør seg gjeldende og hvilken rolle de eventuelt kan spille.

¹⁴ Noe som gjelder for mange av studieretningsfagene.

¹⁵ Hvorvidt mange har fagutdanning som fotograf fra videregående skole forut for sin videre fotografutdanning, har ikke vært mulig å finne ut.

5 Kompetansebehovet i mediebransjene

I dette avsnittet vil vi gå nærmere inn på hvordan de enkelte mediebransjene vurderer behovet for et grunnkurs innen mediefag, slik våre informanter i de respektive bransjene har tilkjenngitt sine synspunkter.

Først vil vi imidlertid grovt trekke opp noen av de utviklingstendenser og utfordringer mediebransjene synes å stå overfor i kompetansesammenheng. Hver av utfordringene har ikke like stor betydning for alle bransjene. Vi minner om at prosjektets begrensede tidsramme bare har tillatt et første spadestik på et fagområde som både et nytt og omfattende.

Utfordringer for mediebransjene

- Det skjer en dramatisk og rask nedbygging av fagskiller innen mediebransjene, på den ene side *innen* de tekniske fagene, på den annen side *mellom* de tekniske fagene og det redaksjonelle arbeidet (f.eks. i aviser). Denne utviklingen er drevet frem av de muligheter den digitale, teknologiske utviklingen skaper.

Det første skillet dreier seg om den utvikling der tekniske funksjoner som håndtering og redigering av lyd, tekst og bilde, smelter sammen til én funksjon og kan gjøres med samme teknologi av én person, som gjerne må ha en bredere kompetanse enn tidligere enn henholdsvis for eksempel lydteknikere, grafikere og fotografer tradisjonelt har hatt.

Samtidig muliggjør denne utviklingen at også personer uten teknisk fagkompetanse, for eksempel journalister og designere, kan mestre deler av denne teknologien, særlig redigeringsarbeidet. Mange av de tekniske finessene ligger nå inne som menyer og valgmuligheter i programvaren, og det skal relativt lite teknisk oppkvalifisering til for å nyttiggjøre seg den nye teknologien.

- Som en konsekvens av denne utviklingen trenger mediebransjene (særlig aviser og radio og TV) relativt sett færre personer med tekniske kompetanse og flere med redaksjonell bakgrunn. Internasjonalt ser man en sterk tendens til rasjonalisering innen både TV-virksomhet og avisproduksjon. Denne rasjonaliseringen rammer det tekniske personalet, henholdsvis lyd-, tekst- og bildefunksjonen innen TV-mediet og det grafiske personalet innen aviser og forlag. Utsiktene for det grafiske personalet i avisene er uvis. Deler av det grafiske arbeidet, særlig grafisk formgivning, er arbeidsfunksjoner som er i vekst, mens andre deler har opplevd sterk rasjonalisering.
- Konkurransen fra lavkostland, særlig i Østen, rammer særlig den grafiske bransjen. Mer av produksjonen (hovedsakelig trykking) skjer i lavkostland. For å møte denne utviklingen, og bransjen har tatt opp denne kampen både med hensyn til trykte og elektroniske medier, må man ha kunnskap om og å evne til å benytte den nye trykketeknologien.
- Utfordringen fra multimediearevolusjonen. Bidrar multimedieutviklingen, der stadig mer av informasjonsflyten skjer gjennom digitale medier (audiovisuelle og elektroniske, f.eks. TV,

Internett, CD-rom), til at trykte medier (f.eks. aviser) taper terreng? Og dersom det er tilfellet: Hvilke oppgaver blir igjen til de trykte mediene? Blir eventuelt de trykte medienes rolle en annen?

- Hvilke yrkesgrupper vil stå sentralt i utviklingen av nye medier som for eksempel Internett? Det er anslått at 10 000 personer i Norge henter sitt levebrød fra Internett i dag og at i løpet av få år vil 40 000 personer ha Internett som sitt yrke, for eksempel som designere av Web-sider (Dagens Næringsliv 7.9.96). Per i dag er flere typer utdanning aktuelle for denne yrkesgruppen; noen har sågar lite formell utdanning, men desto mer kompetanse som selvlært datafrik. Mange har bakgrunn i datafag, for eksempel informatikk fra Universitetet, men også designfag. Grafiske opplæring på videregående skole er også en aktuell bakgrunn; denne opplæringen er lagt opp slik at den er like aktuell for trykte som for elektroniske medier.¹⁶
- Avisene forsøker i en viss grad å ta opp kampen med de digitale mediene, blant annet gjennom såkalt parallellpublisering (der f.eks. annonsering både skjer i trykte medier og via Internett eller TV samtidig) for derved å beholde markedsandeler for sine produkter.

Hvordan hver av disse utviklingstrekkene virker inn på kompetansebehovet i mediebransjen, er ikke lett å forutsi. Det avhenger blant annet av hvor aktivt de enkelte bransjer og yrkesgrupper, for eksempel innenfor den grafiske bransjen, engasjerer seg for å ta opp kampen mot rådende utviklingstendenser, om det er mulig å finne sine nisjer også innenfor det nye mediebildet. Den grafiske bransjen er selv av den oppfatning at man har klart å ta opp kampen mot den rådende utviklingen, ikke minst innenfor de elektroniske mediene. Grafisk formgivning er både innenfor trykte og elektroniske medier er i ferd med å bli en ny vekstbransje.

Mediebransjenes synspunkter på et grunnkurs i mediefag

I dette avsnittet går vi nærmere inn på de enkelte bransjenes vurderinger av kompetansebehovet relatert til de utviklingstrekk hver av bransjene står overfor.

Grafisk bransje

Man mener at de grafiske fagene har forsvunnet i henholdsvis studieretningen for formgivingsfag og studieretningen for mekaniske fag. De grafiske fagene har blitt mindre synlige for ungdom som står overfor et utdanningsvalg. Dette har ført til en nedgang i søkningen til disse fagene; man frykter for få rekrutter til bransjen.

Grunnkursene har blitt altfor brede og utvannede i en yrkessammenheng. Den yrkesmessige spesialiseringen starter for sent. I dag kompenseres man det ved å tilby etterutdanning, for eksempel gjennom Grafisk Institutt, de lokale kompetansesentrene i Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim og OPUS i Tromsø. Den grafiske bransjen har etterhvert utviklet et godt etterutdanningstilbud.

Man ønsker i tillegg til mer teknologisk kompetanse også mer kunnskap om medier og kommunikasjon generelt; en slik kompetanse vil gjøre det lettere for det tekniske personale å omstille seg til nye arbeidsoppgaver.

Bransjen har lange tradisjoner for å ta inn lærlinger.

¹⁶ Universitetet i Oslo er for øvrig i ferd med å bygge opp et eget multimediacentre, et tverrfaglig miljø som skal drive både forskning, undervisning og produksjon innen multimedier (Uniforum nr. 2, 1997).

Radio og TV (med utgangspunkt i NRK)

Den teknologiske utviklingen gjør at også programsekretærer (journalister) kan benytte den nye teknologien, ikke bare teknisk personale. Man er ikke i samme grad avhengig av teknisk personale (hovedsakelig programingeniører) for å utføre en rekke tekniske funksjoner; redaksjonelle medarbeidere overtar dem i stadig større grad.

Det grafiske personalet i NRK, som har grafisk formgivning som sin hovedoppgave, er på den annen side et vekstfag i NRK. Denne yrkesgruppen har i hovedsak sin bakgrunn fra universiteter og høyskoler, det vil si ikke fra grafisk linje i videregående skole. Man ønsker en bedre utdanning blant det grafiske personalet, men tror at denne i første rekke går via bedre opplæring på universiteter og tekniske høyskoler, med andre ord opplæring på et mer avansert nivå enn det videregående skole kan tilby.

Utviklingen går i retning av at man trenger færre med teknisk bakgrunn og flere på den redaksjonelle siden (som kan ha ulike typer utdanning) og med avansert grafisk kompetanse. Det har (foreløpig) skjedd en sterkere reduksjon i bemanningen på den tekniske siden internasjonalt enn i Norge (NRK); hvorvidt utviklingen i Norge vil gå i samme retning, gjenstår å se. Den nye teknologien muliggjør at færre personer kan utføre flere tekniske funksjoner.

Samtidig ønsker man høyere allmennutdanning blant journalistene; man tror at det er her utfordringen ligger: i det kreative, journalistiske arbeidet. Det er ideene bak programmene det kan komme til å skorte på, ikke de tekniske finessene. Det er en tendens til at relativt flere i staben går over i journalistisk arbeid.

NRK har ingen problemer med å rekruttere nye medarbeidere; man kan egentlig velge og vrake, men det betyr ikke at kompetanse. Ved ansettelse av nytt personale er man imidlertid mindre opptatt av formell kompetanse enn av kreativitet på ulike områder. Mange har mye utdannelse innenfor et bredt spekter av arbeidsområder. Man er likevel mindre opptatt av at rekruttene kan vise til formalisert, medierettet utdanning. Om et mediefag på videregående skoles nivå vil være en mulig rekrutteringsvei til NRK, vil avhenge av dette fagets innholdet. I NRK er man imidlertid av den oppfatning at en studieretning for mediefag på videregående skoles nivå kan øke grunnkompetansen innen de medierettede fagene og slik sett legge grunnlaget for at videreopplæringen blir mer solid.

Den teknologiske utviklingen og konkurransen har ført til at mye av det tekniske utstyret som NRK benytter, har blitt betraktelig billigere. Denne utviklingen fortsetter med uforminsket styrke. Dermed kan mye av det tekniske utstyret (f.eks. kameraer) som tidligere var forbeholdt NRK, ikke minst på grunn av prisen, nå bli mer allment tilgjengelig. Det kan nå bli mulig for det offentlige skolesystemet å anskaffe dette utstyret i opplæringssammenheng, eller ungdom kan skaffe seg det på privat basis.¹⁷ Argumentet om at NRK må drive internopplæring på det tekniske utstyret fordi det er så kostbart i anskaffelse, vil derfor ikke ha samme gyldighet i fremtiden som det hittil har hatt.

NRK har en viss erfaring med lærlingordningen ved at man har lærlinger innenfor en del tradisjonelle håndverksfag. Innenfor de nye vekstgruppene (f.eks. redaksjonelle medarbeidere og grafikere¹⁸) er imidlertid lærlingordningen ikke vanlig og anses heller ikke som lett å innarbeide.

I 1990-årene har lokalradioene (nærradioene) samt Høgskolen i Volda vært NRKs viktigste rekrutteringskanaler. Nærradioene driver en viss opplæring i egen regi. Norsk Lokalradioforbund (NLR) har siden 1989 årlig gjennomført både elementære og videregående kurs for bransjen, og fra 1992 gjennomført et fire uker langt kurs hvert år ved Institutt for Journalistikk, i samarbeid med NRK.

¹⁷ Det kan her være snakk om utstyr som ikke er beregnet til profesjonelt bruk (og som derfor fremdeles vil være kostbart), men som er av en standard som er svært god i opplæringssammenheng.

¹⁸ Yrkesbetegnelsen grafiker i NRK er som nevnt ikke umiddelbart det samme som en grafiker utdannet fra videregående skole.

Reklamebransjen

70-80 prosent av de ansatte i reklamebransjen finnes innen prosjektledelse eller i den kreative staben, der man kan ha mange typer utdanning: sivilingeniør, markedsføringsutdanning, reklameskole eller journalistikk. Alle typer utdanning er tillatt; det påpekes nettopp at mangfold i bakgrunn er viktig for kreativiteten i bransjen. Bransjen har få problemer med å rekruttere medarbeidere; spørsmålet er hvordan få tak i de beste, de mest kreative, blant mange gode kandidater.

Det finnes per i dag bare én reklameskole i Norge, i privat regi. Den synes å ha høy status i bransjen og er svært vanskelig å komme inn på; de fleste har gjennomført videregående skole før de begynner her. Hvorvidt det er ønskelig å integrere denne skoletypen i det offentlige, videregående utdanningssystemet og eventuelt gjøre tilbudet mer tilgjengelig, har ikke vært mulig å avklare i løpet av prosjektperioden. Det *kan* tenkes at reklamebransjen mener det er ønskelig å opprettholde en kraftig silingsmekanisme til utdanningsinstitusjonene, for derved å sikre seg at det er de dyktigste og mest motiverte som kommer gjennom nåløyet.

Reklamebransjen rekrutterer i liten grad rett fra videregående skole; de fleste har ulike typer tilleggsutdanning, blant annet reklameskole fra inn- eller utland.

Den grafiske delen av bransjen er ekspanderende, det vil si grafisk formgivning blir stadig viktigere og særlig kompetanse innen avansert, grafisk design. Her spiller de nye teknologiske mulighetene en viktig rolle. Reklamebyråene ønsker etterhvert å gjøre alt grafisk arbeid selv, ikke benytte underleverandører som grafiske bedrifter. Det skjer en rask utvikling her. Bransjen får ikke tak i personer med tilstrekkelig avansert kompetanse på dette området, blant annet fordi programvaren forandrer seg så fort at det er vanskelig å holde tritt med utviklingen. Selv om denne kompetansen er en knapphetssvare, er det er uansett ikke behov for mange personer med denne kompetansen i forhold til den kreative staben.

Reklamebransjen har ingen tradisjon for lærlingordningen og tror heller ikke det er mulig å innføre en slik opplæringsform i bransjen; til det er arbeidsstilen uegnet: man arbeider ustrukturert og individualistisk.

Reklamebransjen ser at det *kan* være behov for et utvidet mediefaglig tilbud på videregående skoles nivå, blant annet for å tydeliggjøre overfor de unge hva mediebransjene er og gi et mer realistisk bilde av reklamebransjens arbeid.

Aviser

På arbeidsgiversiden etterlyser man en *felles etikk* for alle yrkesgrupper som arbeider i avisen, som omfatter journalister, teknikere og grafikere og merkantilt personell. Det er ønske om økt forståelse for hva det vil si å være *avismedarbeider* mer enn representant for de enkelte yrkesgruppene i avisen. Avisene hevdes å mangle en felles kultur eller forståelse for hva avisproduksjon er og for hva det vil si å arbeide i en medie- og kommunikasjonsbedrift. Denne mangelen relateres særlig til det tekniske og merkantile personalet. Felles avisfaglig plattform påpekes som viktig for å motivere for *forandring*; det blir lettere å omskolere medarbeidere etterhvert som nye arbeidsoppgaver utvikles og gamle rasjonaliseres bort.

Det hevdes å være et lavt faglig utdanningsnivå i avisene, særlig utenfor de store byene. Det gjelder særlig blant det merkantile personalet og journalistene. Det synes å være grafikerne som får mest systematisk etterutdanning på sitt fagområdet.

Avisene har hatt tradisjon for å ta inn lærlinger, særlig innenfor det grafiske området. For tiden tas det imidlertid inn få lærlinger her. Bakgrunnen er trolig at bedriftene, på grunn av ny teknologi og rasjonalisering, ikke ser behov for å øke antall grafikere og følgelig at behovet for rekruttering av grafikere gjennom lærlingordningen blir tilsvarende nedtonet. Samtidig synes det å råde uenighet mellom ledelse og grafisk personale om bruken av overtid; overtid reduserer behovet for arbeidskraft og dermed behovet for rekruttering gjennom lærlingordningen.

Journalistene

Selv om journalistene ikke har deltatt i prosjektet og i referansegruppen, spiller denne faggruppen en spesielt viktig rolle i mediesammenheng. Vi har derfor valgt å la denne faggruppen, representert ved Norsk Journalistlag (NJ), komme til orde i prosjektet.

NJ er av den oppfatning at utviklingen går i retning av færre teknikere (blant annet grafisk personale) i mediebedriftene og flere i den redaksjonelle staben. Selv om det trengs avansert teknisk kompetanse på noen områder, går utviklingen i retning av at det redaksjonelle personalet kan gjøre stadig flere av de tekniske oppgavene selv; den teknologiske utviklingen gjør det lettere å operere avansert, teknisk utstyr.

NJ går inn for en *åpen* adgang til journalistyrket, at hvem som helst i prinsippet kan bli journalist. Man ønsker ikke at visse utdanningsveier skal strømlinjeforme journalistyrket. Man er derfor av den oppfatning at eksamen fra Journalisthøgskolen ikke bør være en forutsetning for ansettelse som journalist. Derfor er det heller ikke noe stort problem for NJ at Journalisthøgskolen har begrenset kapasitet.

Like ønskelig som journalistfaglig bakgrunn er det at personer som ønsker å jobbe som journalist, har mer *allmennfaglig* bakgrunn, for eksempel fra universiteter og høyskoler, at de kan mye om språk, historie, geografi og samfunnsfag. Mye tyder på at journalistisk arbeid i fremtiden i større grad vil forutsette innholdsmessig kunnskap på ulike samfunnsområder enn bare kunnskap om det rent håndverksmessige ved journalistyrket. Det siste mener man kan læres på relativt kort tid. NJ har gått inn for at journalister uten journalisthøgskole får tilbud om en et kortere innføringskurs i det journalistiske håndverket, i form av en startopplæring for journalister (som omfatter skrivetrening, språk, pressejus, medie- og presseetikk osv.).

Av overstående grunner stiller man seg også avvisende til at en medieopplæring på videregående skoles nivå skal omfatte journalister. Man stiller seg imidlertid åpen for at et slikt opplæringstilbud kan være ønskelig for andre yrkesgrupper innen mediebransjen, for eksempel det tekniske personalet.

NJ peker for øvrig på at utdanningsnivået blant journalister, som andre mediearbeidere, har steget betraktelig de siste årene. En undersøkelse fra 1992 blant et utvalg mediearbeidere, hovedsakelig i aviser, viser at 56 prosent hadde universitets- eller høyskolebakgrunn, mens 7 prosent hadde Norsk Journalisthøgskole eller medielinje på distriktshøgskole. To tredjedeler av de ansatte hadde altså utdanning utover videregående skoles nivå (Sørensen 1993).¹⁹ Man peker også på at utdanningsnivået blant nyansatte journalister er økende, også utover i landet.

NJ mener at avisene hovedsakelig bør stimulere til et høyere utdanningsnivå generelt, det vil si utdanning utover videregående skoles nivå, blant *alle* grupper avisansatte, redaksjonelt ansatte såvel som merkantilt og teknisk personale. Dette er en viktigere kompetansemessig utfordring enn en mediefaglig forankring på lavere utdanningsnivåer i form av en egen studieretning for mediefag på videregående skole. NJ mener at dagens mediepolitikk i videregående skole der mediefag er integrert i allmennfagene, er et riktig utdanningspolitisk valg.

NJ peker på at det er urealistisk å få til en lærlingordning blant journalister.

¹⁹ Disse tallene omfatter ikke bare journalister, men et utvalg avisarbeider. Andelen med journalistutdanning blant journalistene var derfor trolig høyere enn tallene foran indikerer. NJ har visstnok samlet inn nyere tall over utdanningsnivået blant foreningens medlemmer, men disse tallene har foreløpig vært ikke tilgjengelige.

6 Avslutning

Vi har i det foregående trukket frem en del momenter som vi mener er viktige å ta i betraktning når mediebransjene vurderer opprettelse av et nytt mediegrunnkurs i videregående skole. Vi har dels gjort greie for en del sider ved dagens videregående opplæringsystem som vil ha betydning for om og eventuelt hvordan et mediefag kan tenkes realisert. Vi har videre forsøkt å kartlegge underbransjenes vurderinger av hvilken rolle et slikt mediefag kan spille i kompetanseutviklingsammenheng.

Utformingen av Reform 94 setter visse rammer for muligheten til å opprette nye fag, særlig på grunnkursnivå. Stortinget bestemte i sin tid at det skulle være tretten grunnkurs/studieretninger; mediefaget ble ikke et av dem. Stortinget har imidlertid også bestemt at tilbudsstrukturen, inkludert grunnkursstrukturen, skal evalueres. Det er foreløpig ikke gjort. Stortingets holdning indikerer dermed at det er rom for endringer her, dersom det anses hensiktsmessig. Rådet for fagopplæring i arbeidslivet (RFA) har tatt et initiativ overfor KUF om at det bør skje en fortgang i denne evalueringen. I dette fora er man åpen for å diskutere mulighetene for et nytt mediefag, enten i tillegg til eller til erstatning for eksisterende studieretninger. RFA

spiller en avgjørende rolle for de fag som legges inn under fagopplæringsloven. For disse fagene forutsettes det imidlertid at det er mulig å opprette en lærlingordning (bedriftsutplassering) i faget. Dersom det ikke er realistisk å opprette lærlingplasser innen store deler av mediebransjene, vil mediefagene (spesialiseringene på VK2-nivå) ikke legges inn under fagopplæringsloven. RFAs rolle vil i så fall bli mindre sentral ved utviklingen av en studieretning for mediefag. Man kan imidlertid tenke seg at studieretningen sammensettes av fag som gir ulike typer sluttkompetanse, altså at noen fag legges inn under LFA, mens andre legges inn under LVO. Hvilken rolle RFA vil spille dersom bare noen av spesialiseringene innen denne studieretningen (f.eks. grafiske fag), legges inn under fagopplæringsloven, har ikke vært mulig å avklare.

Samtidig *kan* man kanskje anta at det kan være lettere å få støtte til opprettelse av nye fag innen fagopplæringssystemet enn ordinære skolefag under Lov om videregående opplæring. Dette henger blant annet sammen med at Reform 94 har en målsetting om at en tredjedel av årskullene skal skaffes lærlingplass. Foreløpig (høsten 1996) har det vist seg vanskelig å oppfylle denne målsettingen. Skal målsettingen nås de påfølgende år, vil fagområder som kan sannsynliggjøre et visst lærlinginntak, trolig stå sterkere i konkurransen om nye fag.

Muligheten for å etablere lærlingplasser er imidlertid ikke det eneste forhold som kan spille en rolle. Fremtidig sysselsettingsbehov i bransjene er en faktor som vil tillegges stor vekt, i følge KUF. De bransjene som kan sannsynliggjøre at de i fremtiden har et stort rekrutteringsbehov, vil nok lettere kunne vinne gehør enn bransjer som oppfattes som stagnerende eller i tilbakegang.

Vår kilde til informasjon om mediebransjens kompetansebehov har vært underbransjenes egen vurdering. Vårt inntrykk er at de enkelte underbransjene stiller noe ulikt med hensyn til kjennskap om det videregående opplæringsystemet generelt og intensjonen med et grunnkurs i mediefag spesielt. Dette til tross for at Mediebransjenes Fagråd har satt et grunnkurs i mediefag på dagsordenen. Det synes først og fremst å være *den grafiske bransjen* som har ivret for et slikt fag; den var også aktiv da mediefaget ble forsøkt lansert på begynnelsen av 90-tallet. Grafisk bransje har for det første tradisjon for fagopplæring og synes for det andre å ha utviklet en utdanningsstrategi på videregående skoles nivå for hvordan bransjen skal møte fremtidens utfordringer. I den grad de andre underbransjene har utviklet en utdanningsstrategi, er den i mindre grad rettet mot videregående skole. Følgelig synes også

engasjementet for et eventuelt mediefag på dette utdanningsnivået å variere mellom underbransjene selv om de fleste er positive til et slikt fag.

En mulig forklaring på det ulike engasjementet kan være at underbransjene står i svært ulike strategiske situasjoner i en rekrutteringssammenheng. Mens noen bransjer (radio og TV, reklame) ikke opplever noe rekrutteringsproblem, men snarere står overfor den situasjon å velge de beste medarbeiderne blant mange gode, kan andre bransjer oppleve at deres tiltrekningskraft er dalende. De attraktive bransjene har mindre grunn til å være opptatt av formell utdanning fordi de mange som henvender seg til bransjen og som kommer i betraktning ved ansettelse, allerede har bred formell eller uformell kompetanse og gjerne utmerker seg ved å ha det ekstra kreative elementet som bransjen søker. Disse bransjene opplever dessuten ikke noe synliggjøringsproblem, snarere tvert imot. De er meget attraktive blant unge mennesker.

For de mindre attraktive bransjene blir det viktigere å sikre en tilfredsstillende og fremtidsrettet kompetanseutvikling gjennom formaliserte opplæringstilbud og gjøre ungdom oppmerksom på at bransjen har et utviklingspotensiale.

Flere utviklingstrekk i mediebransjen kan trekkes frem for å begrunne at et grunnkurs i mediefag har enda større aktualitet i dag enn da det første gang ble foreslått, på begynnelsen av dette tiåret. Det har skjedd en rivende utviklingen i mediebransjen, med utgangspunkt i nye, teknologiske muligheter. Dette har ført til at arbeidsområder som tidligere var atskilte, i dag går over i hverandre og kan utføres med samme teknologi. Bransjenes størrelse i forhold til sysselsetting og produksjonsvolum gjør dem i dag, og antakelig ennå mer i fremtiden, til betydelige bransjer i norsk arbeidsliv. Bransjene synes mer sammensveiset enn tidligere, i den forstand at de mer oppfatter seg som bransjer med mange av den samme utfordringene. Etableringen av Mediabransjenes Fagråd kan oppfattes som et uttrykk for dette.²⁰ Mediebransjene, eller i det minste en del av dem, synes dessuten å være svært populære bransjer, med stor tiltrekningskraft blant ungdom.²¹ Opprettelse av flere private opplæringstilbud som gir ulike typer medieopplæring, kan ses som uttrykk for at bransjene etterspør ungdom og at ungdom etterspør bransjene. Dette reiser også spørsmålet om etterspurte, private medieutdannelse bør vurderes lagt inn under det offentlige utdanningssystemet.

Andre forhold som aktualiserer behovet for et mediefag er konkurransen fra utlandet, ikke minst innen produksjonen. Dersom denne konkurransen skal møtes, bør medieutdannelsene rustes opp.

En studieretning for mediefag kan bidra til en styrket grunnkompetanse i mediebransjene (økt medierett generalistkompetanse) slik at mobilitet og omskolering mellom de enkelte mediebransjene lettes. Dette er i tråd med intensjonene i Reform 94, der nettopp bransjeovergrepene kompetanse etterlyses.

Samtidig innebærer den rivende medieutviklingen at økt medieforståelse blir en nødvendig kompetanse for alle som mottar impulser fra mediene, ikke bare dem som sender ut impulsene. Mediefag blir slik sett viktigere for alle, uavhengig av arbeidsmessig tilknytning til bransjen.

Det aktuelle forslaget fra Mediabransjenes Fagråd om et mulig grunnkurs, eventuelt full studieretning, i mediefag inneholder ikke ferdige planer for innholdet i dette utdanningstilbudet, særlig ikke spesialiseringene på VK1- og VK2-nivå. Som arbeidstittel for faget har man valgt Medier og kommunikasjon, for derved å understreke det kommunikative elementet ved faget. Selv om medierevolusjonen i stor grad sammenfaller med den digitale, teknologisk revolusjon, blir det kommunikative elementet desto viktigere: Hvordan nå frem med et budskap i mengden av mediepåvirkning? Vi aner imidlertid en viss spenning mellom på den ene siden vektlegging av de teknologiske utfordringene for mediebransjen og viktigheten av å holde seg à jour med de teknologiske mulighetene som åpner seg,

²⁰ Vi har for øvrig et inntrykk av at etableringen av Mediabransjenes Fagråd ikke har skjedd helt smertefritt. Enkelte av dagens medlemmer har signalisert noe tilbakeholdenhet, blant annet organisasjonen bare organiserer arbeidsgiversiden.

²¹ Høyt lønnsnivå i mediebedriftene kan nok forklare noe av denne interessen.

og på den annen side de utfordringer medierevolusjonen skaper for forbrukerne av mediene. I det siste tilfellet vektlegges mer de etiske aspektene ved mediernes rolle og de problemer og muligheter forbrukerne møter i den massive mediepåvirkningen. Vi sporer altså en noe ulik vektlegging av fagets innhold: Er det i hovedsak et teknologisk preget fag eller et humanistisk fag? Eller er det begge deler? Hvor lett er det i så fall å lage en ny studieretning som dekker begge aspekter?

Flere av våre informanter peker på at deres hovedutfordring ikke først og fremst dreier seg om å følge med på den teknologiske utviklingen, men vel så mye dreier seg om å fokusere på *det budskapsmessige*: Hvordan nå igjennom med et klart budskap (nyheter, underholdning, reklame) i mylderet av mediepåvirkning? Her blir teknologisk kompetanse bare ett element. Det pekes på at *kreativitet* og *helhetstenkning* blir vel så viktig.

Mye tyder på at et eventuelt mediefag bør dekke *begge* aspektene og at spesialiseringene på VK1- og VK2-nivå bør avspeile dette: Noen spesialiseringer bør gå i en humanistisk og estetisk retning, mens andre bør legge mer vekt på de teknologiske mulighetene.

Faget bør derfor heller ikke bli et rent yrkesrettet fag, men bør dekke ulike typer sluttkompetanse. Også i dag finnes som nevnt studieretninger med blandet sluttkompetanse, det vil si man kan både velge retninger som gir generell studiekompetanse og fagbrev eller annen yrkeskompetanse. Derksom grunnkurset får en bred plattform slik at det dekker en rekke medierettede utdannelser, kan man på den annen side komme i den situasjon at spesialiseringen starter for sent. For sen spesialisering blir oppfattet som et problem for den grafiske bransjen i dag med innplasseringen under et bredt grunnkurs i formgivingsfag. Jo bredere et grunnkurs skal favne, desto mindre fagspesifikk kan faginnholdet bli på dette nivået.

Det tidligere forslaget om et mediefag møtte motbør blant annet fordi det ble oppfattet som for vidt. Intensjonen syntes å være at alle yrkesgrupper innen mediebransjen skulle ha nytte av dette faget og eventuelt spesialiseringene på VK1- og VK2/bedriftsutplasseringstrinnet. Den gang gikk journalistene mot et slikt fag for egen del. Situasjonen i dag er ikke vesentlig annerledes; journalistene mener fortsatt at et slikt fag ikke er veien å gå for deres yrkesgruppe. De ulike yrkesgruppenes oppslutning, eller manglende oppslutning, om mediefaget bør stå sentralt i vurderingen av nytten av et slikt fag; Hvor gunstig er det å forsøke å etablere et fag som det er en viss motvilje mot blant viktige grupper i mediebransjene?

Hva må gjøres?

- 1 Vi har avdekket at det er varierende interesse for et grunnkurs og en studieretning i medier og kommunikasjon i mediebransjene. Enkelte bransjer (særlig den grafiske bransjen og avisene) har et klart ønske om at et slikt fag etableres. Andre bransjer har en positiv grunnholdning til faget, men uten å ha en like klar oppfatning om hvordan et slikt fag skal ses i en kompetansehevingsammenheng. Det er viktig at mediebransjene i størst mulig grad har en *enhetlig oppfatning av den eventuelle nytten av et slikt fag*. Ikke minst er det viktig for at ikke denne utdanningsveien skal bli en faglig og yrkesmessig avsporing for de ungdommene som velger dette faget.

Vi har også avdekket ulike syn på nytten av faget blant sentrale yrkesgrupper innen mediebransjene; det er først og fremst journalistene som ikke ønsker at et slikt fag skal omfatte deres yrkesgruppe. Det er viktig å få frem eventuelle motsetninger blant yrkesgruppene i mediebransjene og om mulig redusere dem gjennom dialog.

På den annen side er det trolig ikke lurt å la mediefaget omfattes yrkesgrupper som er sterkt motvillige til det.

Vi tror at det vil være lettere å få støtte for et mediefag blant viktige utdanningspolitiske aktører som KUF og RFA dersom mediebransjene står mest mulig samlet bak det og dersom eventuelle motsetninger i det minste er klarlagt.

- 2 Det er viktig å ta kontakt med sentrale utdanningspolitiske aktører, som for eksempel RFA og Stortingets kirke- og undervisningskomite. Begge har signalisert et ønske om at grunnkursstrukturen evalueres. Fagrådet har allerede vært i kontakt med KUF; departementet skulle derfor være godt orientert om bransjenes holdning.
- 3 Kontakter og avklaringer bør skje så fort som mulig. RFA starter arbeidet med denne saken nå, våren 1997, og ser for seg at en ny grunnkursstruktur kan være lagt og operativ allerede høsten 1998.

Referanser

Aftenposten (1993) «Ingen lytter til råd», kommentar av Terje Overgård 27.8.93

Dagens Næringsliv (1996), «Vill vekst i Internett» (7.9.96)

Innst. S. nr. 163 (1995-96)

Grafiske bedrifter/Norsk grafisk forbund (1992), Brev til KUF av 3.9.92

Karlsen, T. K. (1991), Fagopplæring i arbeidslivet, Fafo-rapport 115, Oslo

Rådet for fagopplæring i arbeidslivet (RFA) (1996) Referat fra møte 03.-04.10.96

Skattkjær, A. (1996), Grafisk og multimedia. Rapport fra multimedia-konferansen i Lage-Hörste, Tyskland

St.meld. nr. 33 1991-92 Kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring

Sørensen, B. AA. (1993), Arbeidsmiljøer i medievirksomhet – kremjobb til krampa tar? Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo

Uniforum (1997), Universitetet får eget multimediesenter? Nr. 2

Mediebransjens kompetansebehov

Forskningstiftelsen Fafo
Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
<http://www.fafo.no>

Fafo-notat 1997:3
Bestillingsnummer 874